

Itinerari fotogràfic pel centre de Castelló

2009

AUTORS: MIQUEL GÓMEZ - PACO RAMBLA | COL-LABORADORS: JOSEP MIQUEL CARCELLER - MANOLO ALEGRE

**22 Festa per la Llengua
Castelló de la Plana**

*COL-LECTIVUS
PER LA LLENGUA
I LA CULTURA
CASTELLÓ*

Autors: Miquel Gómez i Paco Rambla

Col·laboradors: Josep Miquel Carceller i Manolo Alegre

Fotografies: Miquel Gómez

Edita: Col·lectius per la Llengua i la Cultura. Castelló.

© Els autors.

Dip. Legal:

INTRODUCCIÓ

La vila de Castelló, nascuda al segle XIII, ha experimentat i patit diverses construccions i reconstruccions, amb episodis intermedis de destrucció i d'enderrocament de les seues estructures urbanes que l'han anat desfigurant i alhora han fet desaparèixer una bona part dels vestigis del seu passat. En paraules de Josep Conill: "... gosariem afirmar que una de les dimensions més rellevants a tenir en compte per qualsevol història de Castelló de la Plana hauria de consistir, precisament, en el relat de la seua inacabable destrucció a mans dels propis habitants. Tant és així que a hores d'ara els vestigis del passat brillen, en general, per la seua absència i hi resulten més escassos fins i tot que els existents en moltes ciutats del centre d'Europa, brutalment bombardejades durant la Segona Guerra Mundial."

És per això, entre altres raons, que presentem aquesta guia d'itineraris fotogràfics a fi de poder retrobar allò que puga restar encara en peu de la ciutat de Castelló que servisca per explicar amb imatges la seua història a qui vulga seguir-los.

Els itineraris han estat elaborats seguint tres etapes amb criteris cronològics i recorren els carrers del centre històric, on encara s'hi poden trobar elements arquitectònics i històrics visibles. A més a més s'ha definit un itinerari d'aproximació reduït a 12 carrers –situat dins del recinte del Castelló del segle XIII– on s'aprecien vestigis des de la fundació de la vila fins els dies presents.

Des de Col·lectius per la Llengua i la Cultura volem aprofitar la celebració de la XXII Festa de la Llengua per oferir aquest material a les escoles i instituts amb la pretensió de proporcionar-los material didàctic per facilitar el coneixement de Castelló al seu alumnat.

La ciutat encara disposa d'espais i d'edificis representatius de cadascuna de les etapes històriques que ha viscut des que comença la seua evolució, allà per l'any 1239. Resulta difícil de trobar-ne alguns d'ells, per això la utilitat d'aquests itineraris fotogràfics, però podem fer descobertes interessants abans no hi desapareguen. Tenim el costum de mirar el terra o a l'alçada dels ulls i cal, de tant en tant, mirar més amunt. Tenim motius per alçar la vista!

0.- Materials dels alumnes

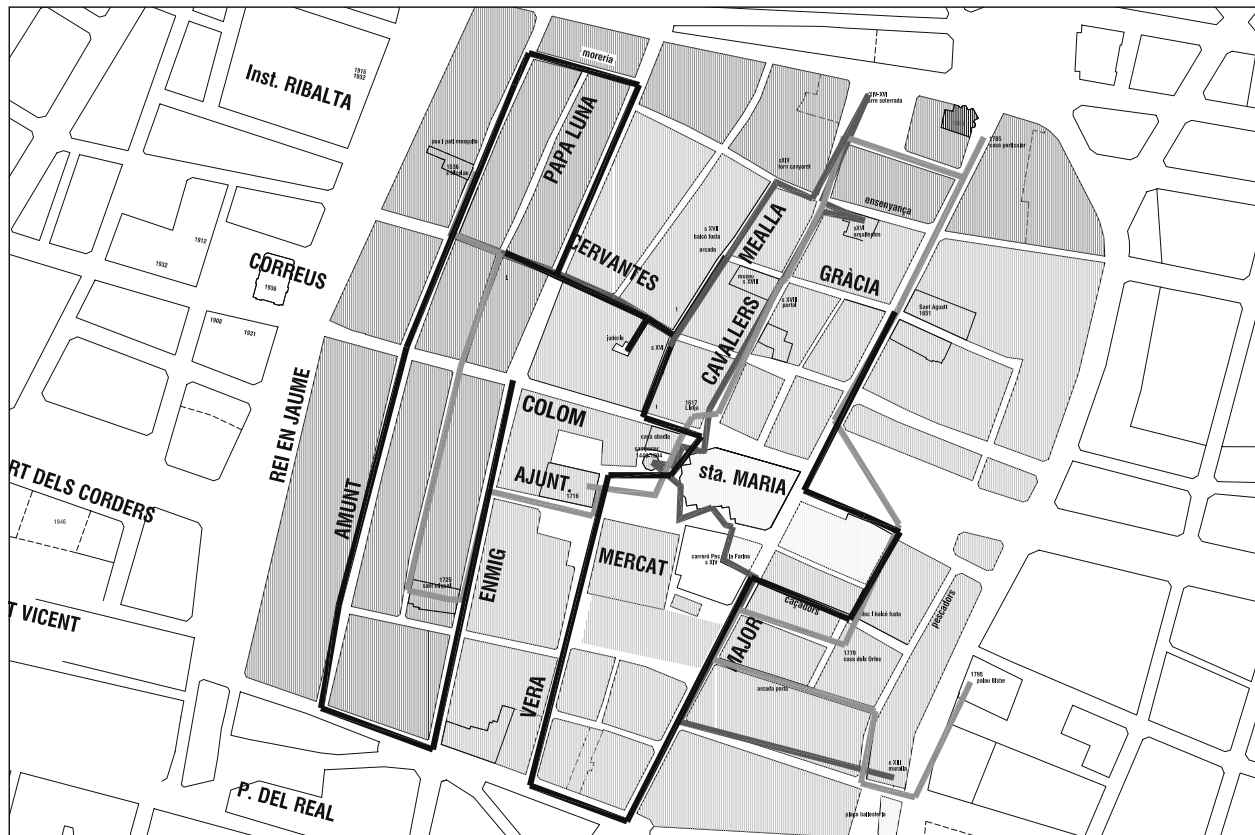
Per encetar aquests itineraris ens calen diferents materials:

- càmera de fotos.
- fotos orientatives.
- prismàtics / Binocles
- plànol de la ciutat amb l'itinerari.
- llibreta de notes i de dibuixos.

1.- Plànol de la vila amb els itineraris

Al plànol que segueix hi trobareu el conjunt de la vila i els itineraris previstos, així com una representació de les muralles que hi ha hagut.

En aquests itineraris no s'han marcat els llocs d'obligada aturada per cercar elements arquitectònics: cases, balcons, socolades, canals, volades i sostres, diversos materials emprats (pedra, fusta, ferro, arrebossats...), alçades dels edificis segons l'època..., els quals s'han de descobrir en la pròpia visita, després d'haver llegit el "recorregut d'història i d'arquitectura" i l'annex sobre "dades d'alguns edificis dels itineraris".

2.- Fotos orientatives.

Són fotografies d'alguns dels elements arquitectònics i constructius que podem localitzar en els itineraris; cada un representa una època històrica i una manera de construir la vila. Tots són encara pels carrers i en tenim més que ara cal descobrir.

3.- Proposta d' itineraris:

3.0.- **Itinerari d'aproximació**, per trobar, en petit recorregut, elements de tota la història de la vila de Castelló. (s. XIII fins el XX)

Carrer del Governador, de Campoamor, de Pescadors, de Caçadors, de *José Jorge* Brevia, plaça de Cardona Vives, carrer de Colom, plaça Major, carrers de Cavallers, de Gràcia, de Mealla i carreró de Mossén Sorell.

3.1.- **Itinerari 1.** (fins el s XV)

Carrer de Campoamor, Major, carreró del Pes de la Farina (Ecce Homo), plaça Major, plaça de l'Herba, carrer de Cavallers, de Gràcia, Plaça de les Aules, carrer de Mealla, de Cervantes i d'Amunt (Alloza)

3.2.- **Itinerari 2.** (s. XVI-XIX)

Carrers del Governador, de Campoamor, de Pescadors, de Gumbau, Major, de Caçadors, de *José Jorge* Brevia, plaça de Cardona Vives, carrer Major, plaça de les Aules, carrer de Cavallers, places de l'Herba i Major, carrers de *José Garcia*, d'Enmig, d'O'donell, del Papa Lluna, de Cervantes i d'Alloza.

3.3.- **Itinerari 3.** (s. XIX-XX)

Quatre Cantons, carrer d'Enmig, Porta del Sol, carrers de Ruiz Zorrilla, d'Amunt (Alloza), de la Moreria, d'Enmig, de Cervantes, de Mossén Sorell, de Mealla, de Colom, places de l'Herba i Major, carrers de Vera, de Gasset, Major, de Caçadors, de *José Jorge* Brevia, plaça de Cardona Vives, carrers Major i de Gràcia

4.- Recorregut d'història i d'arquitectura:

Un petit recorregut pels casalicis de la vila on es veu el pas dels segles en la seua composició, els seus materials i la seua manera d'estar construïts:

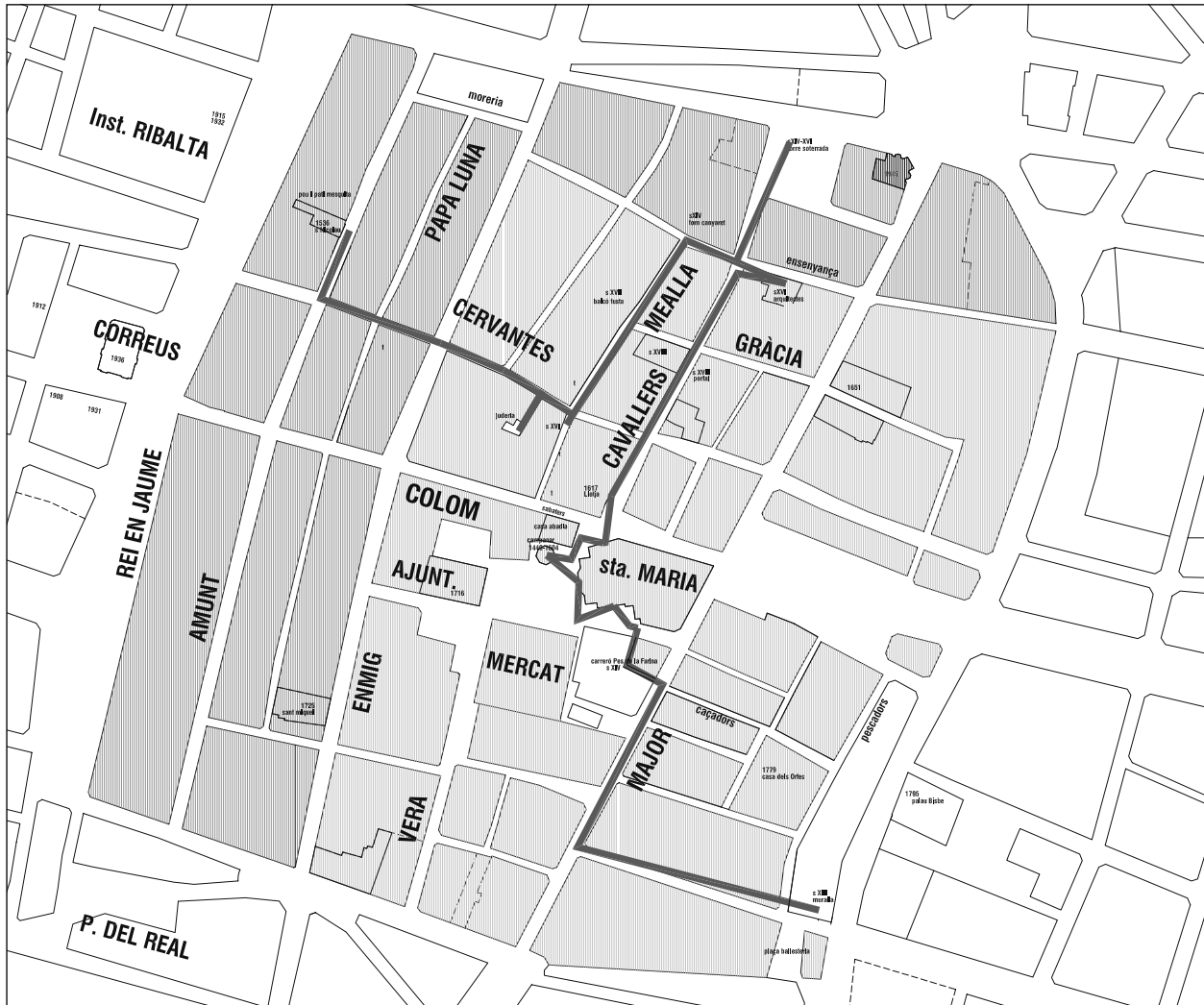
a) **Del Castelló medieval (fins el segle XV)** encara en podem trobar de peces i de fragments, per exemple a la base del campanar, a l'arc dins de la casa fronterera amb santa Maria –tancada– , a l'arc al carrer Major davant "Viatges Tirado", a la part baixa de l'església dels Carmels, a les restes de la muralla al carrer de Campoamor, etc.

- fragment de la muralla al carrer de Campoamor (segle XIII)
- campanar XIV-XVII plaça Major
- carreró del Pes de la Farina XIV (carrer Ecce Homo)
- torre dels Alçaments (segle XIV) plaça de les Aules
- forn del Canyaret (segle XIV) carrer d'Antoni Maura
- juderia carreró de Mossén Sorell
- fragments Santa Maria: porta nord plaça de l'Herba

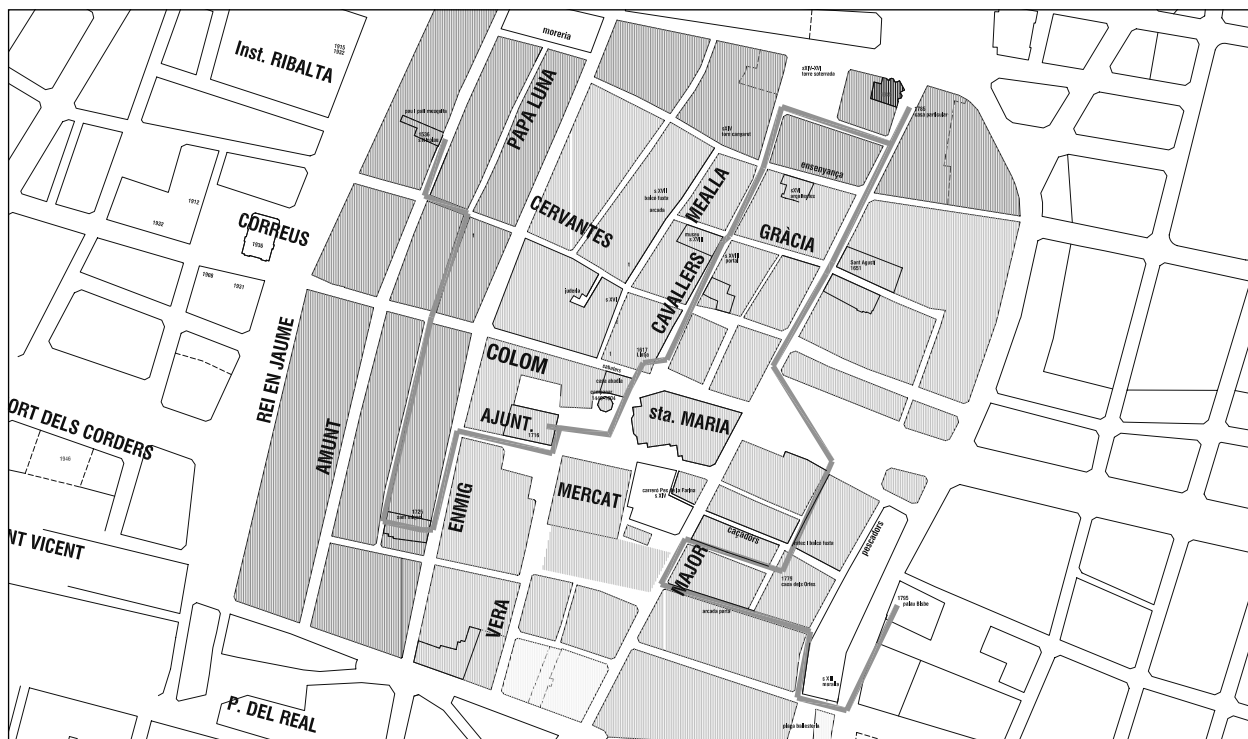
b) Castelló és una vila que creix durant els segles **XVI-XVII**, fenomen que és evident als ravals (de sant Fèlix al nord, de la Trinitat al sud i de sant Joan a l'est). Les cases, fins aleshores d'una planta tant a l'interior de la vila com als afores, comencen a guanyar en altura arribant a les dues i tres plantes en algun que altre lloc. D'aquesta

època són els balcons de fusta, la cantonada de Mealla i de Cervantes, i comencen les balconades de ferro forjat, són també els ràfecs de rajola volada dels quals encara se'n troben

- col·legi d'Arquitectes XVI carrer Ensenyança
- Sant Nicolau XVI carrer d'Amunt
- la Llotja XVII carrer de Colom-Cavallers
- Sant Agustí XVII carrer Major-Gràcia
- fragments d'arcs gòtics carrer Major ("*Macián*", "*Gnomos*",...)

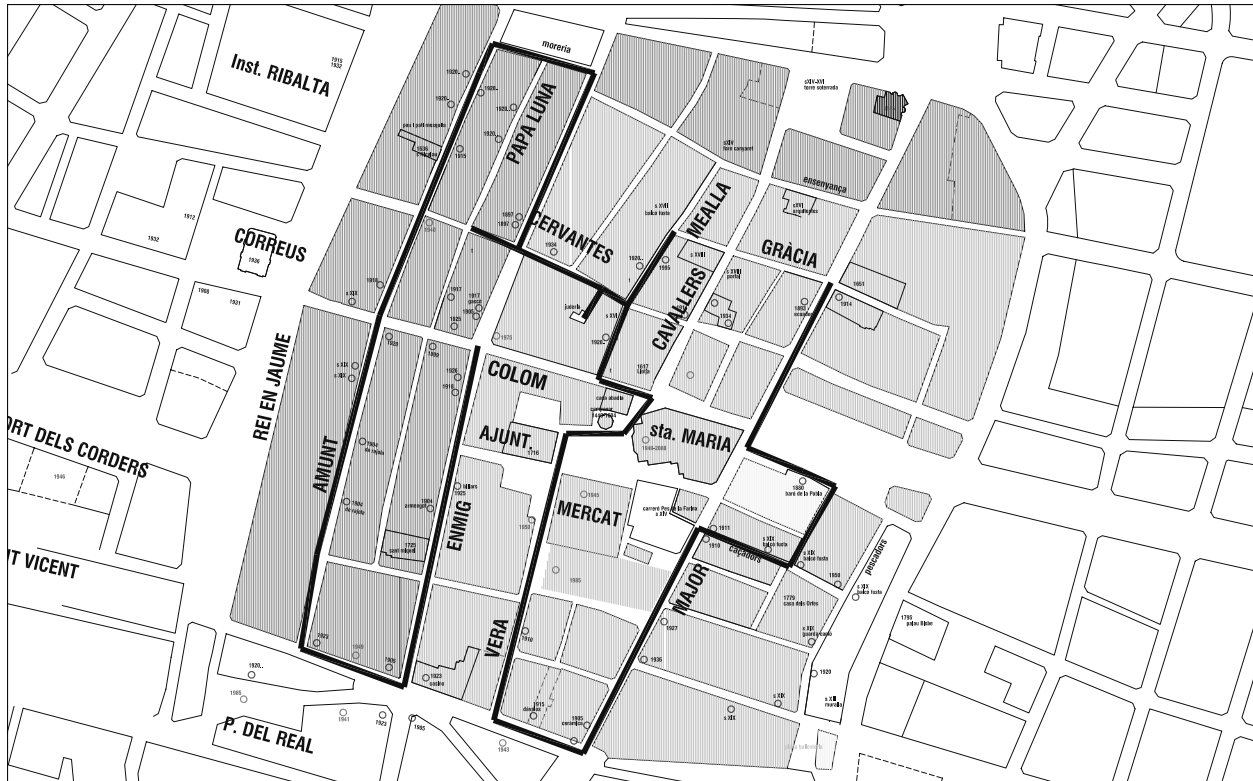
c) Pel que fa als segles **XVIII-XIX**, hi tenim les fites de l'Ajuntament, i altres edificis destacables:

- Sant Miquel XVIII carrer d'Enmig
- Ajuntament XVIII plaça Major
- Casa dels Orfes XVIII carrer del Bisbe Climent
- Museu XVIII carrer de Cavallers
- Casa del Baró de la Pobla XIX plaça de Cardona Vives

d) Dels **XIX-XX** podem trobar moltes de les façanes actuals a la vila, fetes o refetes entre finals del segle XIX i meitat de XX (1860 i 1930), cases de quatre metres (aleshores de 18 pams) on els murs que separen cada casa són de dos pams, cosa que podreu comprovar allà on hi haja un enderroc (un pam és la quarta part d'una vara, mesura oficial fins finals de la centúria del 1800 des de la seua creació pel rei Jaume); és en aquests anys quan les cases comencen a reconstruir-se amb la façana equilibrada –o simètrica– (resultat de l'aplicació de l'anomenat classicisme acadèmic) amb el balcó damunt la porta i la finestra del més amunt, dalt del balcó, i també s'inicia el canvi de les balconades de fusta per altres de ferro:

- guarda cantons als carrers de Pescadors, de Cervantes, de Pescadors...
- cases amb balcons de fusta als carrers de Campoamor, de Caçadors, de Pescadors, de Mealla, d'Amunt ("el Martillo")

- cases classicistes carrer d'Enmig, Porta del Sol,
- cases de rajola carrer d'Amunt
- cases modernistes carrers d'Enmig, d'Amunt,
- conjunts: plaça de Bous
- parc de Ribalta
- edifici de Correus plaça de Tetuan
- institut Ribalta a la plaça del Rei
- casa dels Caragols carrer Major

e) De la resta, és a dir, després de la Guerra Civil, l'arquitectura comença a entorpir la mirada de vila llauradora, menestral i modernista, transformant-la completament en una ciutat grotesca...:

- santa Maria, Mercat Central,
- cine *Saboya* (Porta del Sol), *Bancaixa* (carrer de Colon), Casa dels Metges (plaça del Rei),
- edificis d'habitatges d'altures desmesurades, mitgeres excessives...

5.- Apunts d'aquells elements –mínims- a detectar: història, data de construcció, arquitectura, materials emprats, fita urbana, perspectiva urbana o visual.

PROPOSTA D'ACTIVITATS I PUNTS CONCRETS A REVISAR O FIXAR LA FOTO:

De tots els elements que segueixen cal anar lligant formes i materials amb el segle en què s'ha construït i mirar d'estudiar la situació econòmica de cada època.

Període dels segles XIII-XVIII:

- restes de muralla medieval: material emprat i estat actual
- voltes església Sta. Maria i portades velles.
- cantoneres de pedra picada.
- murs de tapia i socolades de pedra.
- balcons de fusta.
- sota balcons: taulells de ceràmica "vegetal".
- guardacantons de pedra.
- ràfecs de teulades amb diferents volades rajola.
- palaus.
- escales i entrades de cases grans.

Període dels segles XVIII-XX:

- balcons de ferro forjat i ferro cola.
- balcons envidrats.
- mènsules de balcons.
- portes de plantes baixes.
- guarda-rodes.
- cantonades edificis classicistes i eclèctics: decoració variada...
- cases modernistes.

QÜESTIONARI

Cal situar les qüestions que segueixen en edificis i en llocs concrets de cada edifici, com ara:

- Estem al voltant de santa Maria on cal mirar les claus de volta i les portalades d'aquesta església i la del Fadri
- Al carrer de Mealla i de Colom cal mirar baix dels balcons: quin material hi ha? Quins colors destaquen? Quin tipus de ceràmica hi ha? Com són les mènsules i les estructures de ferro?
- A les cantonades del carrer Major amb Gumbau... mirar la part més alta de cada cantonada: què hi trobeu? Què destaca?
- A la zona baixa dels cantons dels carrers de Cervante, del Papa Lluna, d'Enmig, de Colom, Major, de Caçadors... quin tipus de material hi ha?
- A les cases dels Orfes, del Baró, el Museu del carrer de Cavallers, al palau del Bisbe... revisar la composició de les façanes, els detalls dels escuts, visitar les entrades i les escales.
- Trobar els balcons de fusta i els ràfecs o volades de rajola: forma, material i composició (carrers de Mealla, de Caçadors...)
- Mesurar els amples de les cases i/o comparar amb els palaus de la vila.
- Buscar arcs o fragments d'aquests en els carrers de Gumbau, Major, de Mealla...
- Ús de la pedra de Borriol a portalades, socolades i façanes de pedra picada en carrers com el de Campoamor, de Mealla, d'Enmig... (segles XVIII-XX).
- Fer fotos de cada itinerari d'allò que us cride l'atenció.
- Fer dibuixos de cada itinerari d'allò que us cride l'atenció.
- En tornar fer un text de les impressions rebudes al llarg de l'itinerari.

Podeu fer arribar a les següents adreces electròniques allò que fa referència a les tres darreres qüestions:

castello@fev.org / miquelgg@ono.com

ANNEX

DADES D'ALGUNS EDIFICIS DELS ITINERARIS (extracte de la Guia d'Arquitectura de Castelló. Col·legi d'Arquitectes de Castelló. Castelló 1996)

a) FINS EL SEGLE XV

1.- fragment muralla. (s. XIV). carrers de Campoamor i del Governador.

Restes de la muralla que manà construir Pere IV i que s'assenta damunt dun fonament de terra i graves per reforçar el terreny natural. Al llarg de la Edat Mitjana el nucli urbà de la vila fou delimitat dues vegades amb un sistema defensiu consistent en un llenç de muralla que voltava la població i que era reforçat per diferents torres manades construir pels reis Pere II i Pere IV.

La segon muralla, a la qual pertany el fragment d'aquesta referència situat en la cantonada actual del carrer de Campoamor i del Governador, tancava un espai urbà més ample que la primera i ja incorporava els carrers d'Enmig i Major. L'any 1734 s'obri un nou portal en aquesta zona de la muralla (amb el nom de Villamargo, Roser o Portal Nou) que permetia comunicar amb més facilitat el camí de la Mar amb l'interior de la vila. Aquest portal substituïa al que estava a la cantonada de l'actual plaça d'Hernán Cortés (portal del molí Roder) i en aquesta zona hi havia el barri de pescadors, ara el carrer del mateix nom.

2.- Campanar. (1440-1604). Plaça Major.

1437 el Consell acorda la construcció d'un campanar. Les obres comencen en 1440 (mestre Saera) i arriben fins als 8 metres d'alçada –fins el primer cos de l'actual Fadri, quan paren les obres el 1459. Aquestes es reprenen el 1593 i s'acaben en 1604 amb els mestres d'obres Galiana, Crosali, de Rei, Volsanys i els germans Saura. L'any 1735 s'alça el temple de planta triangular que corona la terrassa superior.

És de planta octogonal de 4,70 m de costat i 58 m d'alçària; segueix el model del Micalet de València i de les torres de Sant Mateu i Borriana. Disposa de quatre cossos amb la cambra del rellotge, la presó dels eclesiàstics, la casa del campanar i la cambra de les campanes (8 en total).

L'accés a cada estança es fa amb una escala de caragol de pedra picada.

Inscripció a la portada, un escut al centre del sostre de les campanes i una data a la clau de la volta de l'escala (1604). Cal visitar-lo.

3.- Carreró del Pes de la Farina. (s. XV). Carrer d'Ecce Homo.

El carreró més típic i singular de Castelló està situat en l'antiga parròquia de santa Maria al cor de la vila. Establint comunicació entre el carrer Major i la plaça dita aleshores del Carbó. El traçat correspon a les velles construccions de l'època medieval.

Aquesta disposició del carreró podria correspondre al pas d'una séquia, el Sequiol, que subministrava d'aigua obres en la plaça Major al segle XV. La seua denominació li ve de l'existència al cantó d'aquest de la llotgeta del mustaçaf, on aquest oficial de la vila resolia les queixes i denúncies del veïnat i tenia cura de la qualitat i pes i mesura de les mercaderies.

4.- Torre dels Alçamora/de sant Pere. (s. XIV). Plaça de les Aules.

Apareguda en les excavacions que es van fer amb motiu de les obres de l'aparcament de la plaça de les Aules. Sota aquesta plaça es pot observar les restes de la bases d'aquesta torre. Cal visitar-la ja que per la plaça no és visible.

5.- Forn del Canyaret. (segle XIV). carrer d'Antoni Maura 13.

D'estil gòtic civil del segle XIV i d'autor anònim. L'edifici es compon de tres espais, els dos de la banda dreta són el forn, i el de l'esquerra un habitatge afegit posteriorment. El forn encara disposa de tota la seua maquinària que va funcionar fins entrat el segle XXI.

Són d'interés el doble arc ogival de pedra amb el capitell, la volta del forn, l'escala i el sostre.

6.- Juderia. Carrer de Mossèn Sorell (segle XVI)

Antic carreró del barri jueu de la vila. Amb algun guardacantó i guardarrodes en els accessos a construccions velles. Detalls de construcció popular: reixes, portes, balcons...

7.- Fragments de Santa Maria. (1420). carrer de Colom i plaça de l'Herba

1420, porta nord. Documentada el 1420 pertanyent a la tercera església; forma un cos sortint delimitada a la part superior per un arrabà amb tres escuts esculpits. Presenta decoració vegetal als capitells (carrassos de raïm i fulles de parra) al costat d'alguns caps humans. Al timpà sobre l'arc hi ha, ara, una imatge sustentada per una mènsula amb un trobador que toca el llaüt.

A la façana del carrer de Colom s'hi troben incorporades algunes claus de volta de l'antiga església, altres figures detalls ornamentals i textos.

b) SEGLES XVI-XVII

1.- Col·legi d'Arquitectes. (s. XVI). carrer d'Ensenyança.

Casa típica senyorial del segle XVI-XVII i transformada al segle XVIII. També coneguda com la casa d'Isabel Ferrer per ser aquesta dona la propietària que constituí una escola d'ensenyament gratuïta per a xiquetes.

L'1 d'octubre de 1780 s'inaugurava l'escola i les mestres eren I. Pompidor, J. Pascual i G. López. Cal visitar l'entrada i les escales laterals.

2.- La Llotja. (1617). cantonada dels carrers de Colom i de Cavallers.

El Consell en 1604 acorda adquirir una casa del doctor Gumbau per a "Que es fasa en arcades de lonja y que es fassen entorn bancs". L'obra la realitzen els mestres Robert Sala, Francesc Galiança, Miquel Borda, Tomás Moliner Antoni Rogera, acabant les obres el 1617.

A primeries del segle XIX l'ajuntament autoritza al propietari a alçar una nova planta decorada amb frescos d'Oliet. Avui la regenta la UJI que va realitzar una reforma integral de tot l'edifici. Cal visitar-la per fora.

3.- Sant Nicolau (1608). Carrer d'Alloza.

Assentada a l'esquena de les muralles, on tradicionalment hi havia estat la mesquita, l'any 1536 ja es celebrava culte cristià. Al segle XVI es fan obres de consolidació i al 1608 es tornen a fer obres de reedificació que conclouen el 1611. Noves obres el 1645, 1664 i 1686.

Al 1780 comencen les obres a la casa de l'ermità. El 1828 es realitza l'actual façana tal com diu la inscripció sobre la llinda de la porta.

4.- Sant Agustí. (1650). carrer Major

Temple construït i reconstruït en diverses ocasions, la darrera construcció és de 1650 amb ornaments del segle XVIII. A la façana utilitza columnes toscanes amb un ampit format per dues volutes i una cartela central amb l'escut de l'ordre. Estudiar la construcció dels murs.

c) SEGLES XVIII-XIX**1.- Sant Miquel. (1725).** Carrer d'Enmig.

El 20 de maig de 1679 la confraria de llauradors de Sant Miquel sol·licita al Consell la cessió de "los patis nomenats dels Gascons" a fi d'alçar-hi "una capella en honra y glòria del Arcàngel Sant Miquel".

Concedits els patis comencen les obres poc després però aquestes duren fins 1725, data gravada a la porta d'accés a la sagristia. L'any 1812 fou utilitzada com a presó i quadres durant la dominació francesa. Hi ha obres el 1881, el 1900 es renova el paviment. El 1974 és tancada definitivament al culte cristià i el 1987 es rehabilita com a sala d'exposicions.

2.- Ajuntament. (1716). plaça Major.

L'antiga casa de la vila va estar situada en part del solar que avui és "Bancaixa". El 1630 i a causa del mal estat del palau i de la presó, es decideix construir un edifici nou a la plaça Major. El 1687 s'encarregaren els plànols al mestre Gil Torralba i dos anys més tard es posa la primera pedra. El dos de febrer de 1716 es realitza el trasllat a l'edifici nou.

És un edifici exempt organitzat en tres plantes exteriors diferenciades per les cornises que les separen. A la planta baixa hi ha el pòrtic amb cinc arcs de mig punt aalternats amb pilastres amb capitells d'ordre toscà.

El 1843 es reforma la sala de sessions i decorat el trespòl (sostre) de la sala amb una pintura al·legòrica a la vila. L'edifici pateix contínues reformes al llarg del segle XX que li modifiquen la façana fins deixar-la com avui la coneixem.

Dalt de la porta d'accés s'hi troba una fornícula amb una figura dins que representa un dels patrons de la ciutat.

3.- Casa dels Orfes (1779). Carrer del Bisbe Climent.

Dedicat en el seu moment a col·legi d'Orfes, fou construïda amb carreus i maçoneria. És obra de l'arquitecte Antonio Gilabert el 1779, l'obra s'inaugurà en 1789 sota la direcció dels mestres Miquel Bueso i Nicolau Dols. Els primers

anys del segle XX s'obrin les finestres de planta baixa l'edifici està organitzat en tres altures i façana rectangular amb alt sòcol de pedra en planta baixa, en el pis principal finestres enreixats de major dimensió que li donen més importància a aquesta planta i al segon pis les finestres són més menudes.

La porta d'accés amb brancals i llinda de pedra, queda enfrontada al carrer del Bisbe Climent, amb una inscripció al·lusiva de la construcció de l'edifici. Destaca la capella, amb voltes rebaixades i mig canó, i les escales d'accés a les plantes altes (on destaca la de la dreta amb passamà i mamperlans de fusta i ceràmica de l'Alcora). Al fons hi ha un jardí o pati amb llotja i pilars toscans amb set arcades. Convé realitzar una visita al seu interior. Cal visitar l'escala.

4.- Museu Provincial. (segles XVIII). Carrer de Cavallers

Al centre de la vila on més edificis de caire aristocràtic hi han, al carrer de Cavallers, es troba l'anterior Museu de Belles Arts. És un antic edifici del segle XVIII, reformat l'any 1978. la darrera reforma és de l'any 2008.

És un casal senyoriol estructurat en planta baixa, entresol i dos pisos altes fet amb maçoneria i carreus en porta i cantons. Encara s'endevina la disposició típica de les cases nobles del Castelló dels segles XVII i XVIII: façana rectangular sense cap tipus de decoració, amb balcons a les dues plantes (el mirador es va construir a principi del segle XX) i porta amb llinda de grans dimensions. Cal fer una visita al seu interior ja que és visitable on destaca la seua entrada.

Edifici originàriament d'un sol habitatge amb el temps va passar a ser plurifamiliar i al remat un museu. Cal visitar l'entrada.

5.- Casa del Baró de la Pobla. (1880). plaça de Cardona Vives.

Sembla ser un edifici de principis del segle XVIII reformat i posteriorment ampliat. Únic exemple de palau existent a la vila (la resta han estat transformats per altres usos), de façana plana amb llindes a la porta flanquejada per brancals decorats d'estil barroc (i reformats el pasta segle), coronada per un escut que llueix els blasons de la família Casalduch, barons de la Pobla de la Serra d'Engalceran i de Borriol).

Al primer pis hi ha cinc balcons amb baranes metàl·liques recolzats en mènsules. Al pis superior s'obren menudíssims buits amb llindes de la cambra. Als laterals s'hi troben dues torres que rematen la façana. Visitar l'entrada i a ser possible el pati.

6.- Guarda cantons.

Són pedres cilíndriques situades en la cantonada d'alguns carrers per tal de protegir-les del fregament del pas dels carros. Dels pocs que resten a la vila, cal trobar els que hi han als carrers de Cervantes, del Papa Lluna, de Mossén Sorell, de Sanchis Albella, de Pescadors...

SEGLES XIX-XX.

Cases amb balcons de fusta (gòtic) i volades de rajola. (segles XVII-XIX). Carrers de Mealla, de Pescadors, de Caçadors, de Campoamor...

Cases de rajola. (1092)

L'arquitectura de la rajola vista desenvolupada entre finals del segl XIX i principis del XX, ens va deixar bons exemples a Castelló. Entre altres la plaça de Bous, hospital Provincial, el maset dels Artola (Lledó), cases al carrer d'Amunt (Alloza) (núm. 24-54-64-65-100) i de Mealla (núm. 30-35), d'Isabel Ferrer, Enmig (núm. 35, casa Armengot) on destaquen dos arquitectes (F. Tomás Traver i M. Montesinos).

En la composició de les façanes amb rajola podem distingir els següents apartats: rajola i fàbrica (horitzontal o de pla, vertical o de costat i oblicu); ornamentació del mur (plafons de rombs, panys arpars, i altres); impostes i cornises (hi ha un ritme imposat pel sortint successiu dels modillons o cartel·les per tal d'aconseguir el vol desitjat); arcs (la necessitat de salvar els buits amb la fàbrica de rajola vista obliga a plantejar l'arc de manera ineludible).

Edificis eclèctics. (1915)

Enmig núm. 50, 51, 63, La Farola núm. 5 (casa Alcón). Construcció motivada per la mescla de diferents estils arquitectònics.

Edificis classicistes. (1920)

Enmig núm. 53, 85, 87. El classicisme acadèmic amb motius i composicions molt lineals, estrictes i preconcebudes...

Edificis modernistes. (1912)

Gasset núm. 5 (casa Dávalos), la Farola núm. 7 (casa de les Cigonyes), Major núm. 3...

Elements modernistes són la ceràmica decorada, ovals verticals, pintures i decoració amb motius vegetals i animals...

Conjunts.

Parc de Ribalta. (1868)

Plaça de Bous. (1887)

Casa dels Caragols. (1911)

Institut F. Ribalta. (1915)

Edifici de Correus. (1932)

6.- UNA XICOTETA BIBLIOGRAFIA

Almenys cal mirar:

- *Castelló en temps d'Isabel Ferrer*. Ajuntament de Castelló. Castelló 1993.
- *Guia d'Arquitectura de Castelló*. Col·legi d'Arquitectes de Castelló. Castelló 1996.
- *El campanar de Castelló*. Ajuntament de Castelló. Castelló 1996.
- *De la vila, oficis i costums*. Colla Rebombori. Castelló 1999.
 - *Castelló segle XX, fets i ficcions*. Colla Rebombori. Castelló 2001.
 - *Castelló segle XX. Paisatge d'una ciutat*. Colla Rebombori. Castelló 2002.
 - *Castelló... sostenible?*. Colla Rebombori. Castelló 2006.
 - *Castelló. Mirades*. Colla Rebombori. Castelló 2007.
 - *De la Magdalena, la romeria*. Colla Rebombori. Castelló 2007.
 - *Anys d'imprentes de gelatina*. Colla Rebombori. Castelló 2008.
 - *Castilgone, a la riba de la mar*. Colla Rebombori. Castelló 2009.
- *Quaderns de prehistòria, 16*. Castelló 1994 (A. Oliver Foix)
- *La excavación arqueológica de la Plaza de las Aulas. Historia y arqueología en la ciudad de Castellón*. Ajuntament de Castelló 1997.

**Itinerari fotogràfic
pel centre de Castelló**

**22 Festa per la Llengua
Castelló de la Plana**

*COLECTIVUS
PER LA LLENGUA
I LA CULTURA
CASTELLÓ*